

UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA LA 1918

Nichita Adăniloai

Résumé: Dans cet article, l'auteur décrit l'enlèvement de la Bucovine en 1775, dans le sein de la Moldavie par les Habsbourg en péril par la ruse, l'extorsion et la corruption, avec la complicité de l'Empire ottoman et tsariste. Dans les 143 années qu'ils ont passées sous la domination des Habsbourg, les Roumains de la Bucovine, malgré l'oppression étrangère ont été guidés par des intellectuels éclairés comme Aron Pumnul, Eudoxiu Hurmuzaki, Silvestru Moraru, I.G. Sbiera, G. Popovici, G. Tofan, Iancu Flondor etc. Ils ont cherché d'obtenir l'autonomie du province et d'avoir une vie nationale et culturelle propre. En 1918, la conjoncture européenne était plus favorable a demandé de retourner à la mère patrie, c'est à dire que l'union avec la Roumanie.

Mots clés: Eudoxiu Hurmuzaki, autonomie, Putna, N. Iorga, I. Nistor.

Țara Fagilor – numită de austrieci Bucovina – a fost răpită la 1775 de la sânul Moldovei, de Imperiul Habsburgic, prin viclenie, șantaj și corupție, cu complicitatea Imperiului otoman, și a celui țarist. Cu prilejul aniversării a 95 de ani de la revenirea Bucovinei la patria mamă, eveniment fericit și bine cunoscut de istoriografie, consider că ar trebui să ne ocupăm mai mult de drumul parcurs de această provincie în cei 143 de ani de înstrăinare, despre care se știe mai puțin.

Acest pământ românesc din nordul Moldovei are o istorie zbuciumată. Până la 1775 a făcut parte organică din Moldova. Din acel an, odată cu anexarea samavolnică a regiunii de către Imperiul Habsburgic, a început și drama românilor băștinași, dramă care s-a accentuat mereu în deceniile următoare.

Iată cum s-au întâmplat lucrurile. După încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi, din iulie 1774, care consfințea încetarea ostilităților ruso-turce, Austria, deși nu luase parte la război, profitând de slăbirea beligeranților, și-a concentrat trupe la hotarul de nord al Moldovei, urmărind să anexeze cel puțin o parte din această țară. Pentru a îmbrăca în formule juridice această anexare, guvernul austriac pretexta că în vechime, Pocuția ar fi stăpânit regiunea de nord a Moldovei, numită acum Bucovina. Prin împărțirea Poloniei în 1772, Pocuția (împreună cu Galiția) i-a fost atribuită Austriei, așadar tot ei i-ar reveni – chipurile – și

dreptul de a stăpâni regiunea menționată. Rășluirea acestui pământ românesc mai era motivată de Austria și prin necesitatea de a stabili o comunicație mai directă între Transilvania și Galiția. Odată pretextele găsite, în toamna anului 1774, după retragerea armatei ruse din Moldova, trupele habsburgice au ocupat succesiv ținuturile Cernăuțiului, Câmpulungului și Sucevei, împlântând pajurile imperiale pe unde le conveneau.

După ocuparea armată a Bucovinei, Curtea de la Viena a folosit „intimidarea, coruperea și alte mijloace convingătoare” – cum le caracterizează însuși cancelarul austriac Kaunitz – pentru a obține din partea Porții recunoașterea faptului împlinit. La 25 aprilie/7 mai 1775, printr-o convenție încheiată la Constantinopol, Poarta a consimțit cedarea Bucovinei către Austria. Rezistența unor dregători turci a fost repede transformată în bunăvoință prin galbeni, briliante și multe alte daruri oferite de reprezentanții Mariei Tereza. Rusia, care se considera drept protectoare a Principatelor Române, nu a schițat nici un gest de împotrivire la răpirea Bucovinei de către Habsburgi, deși domnul Moldovei, Grigore Ghica, și boierii Divanului au cerut sprijinul Ecaterinei a II-a contra răpirii pământului românesc. De altfel, consimțământul mareșalului Rumianțev – care se mai afla cu trupele în Moldova – a fost obținut de Habsburgi tot prin strălucirea aurului: 5.000 de galbeni și o tabacheră de aur împodobită cu briliante. Grigore Ghica și boierii au protestat zadarnic în câteva rânduri și la Constantinopol împotriva târgului samavolnic dintre Poarta otomană și Habsburgi, cu privire la teritorii ce nu le aparțineau. Poarta, care – în virtutea suzeranității – avea obligația de a apăra Principatele Române, și nicidecum dreptul de a ceda un pământ ce nu-i aparținea, s-a lăsat cumpărată de Curtea vieneză. Ba mai mult, Poarta – întărită de Austria – a trecut, în cele din urmă, chiar la asasinarea prin vicleșug a curajosului voievod moldovean ce protestase cu hotărâre împotriva răpirii Bucovinei.

Este de menționat că delimitarea noii frontiere, în discuțiile și tranzacțiile ce au început la Palamutca, pe Nistru, în ianuarie 1776, între comisarii turci și austrieci, s-a încheiat o convenție explicativă de așezare a graniței pe teren. Delegații moldoveni – Vasile Balș și Vasile Cananău, ispravnicul Sucevei – au pledat stăruitor ca măcar acest oraș, fosta capitală a țării, să rămână la Moldova; ei n-au izbutit în cauza lor datorită venalității austriecilor. Tahir Aga, comisarul turc, a primit de la austrieci 4.000 de florini, iar Ali Pașa de la Hotin, 600 de florini și alte daruri. De

altfel, C. Moruzi, dragomanul Porții, primise în prealabil 2.500 de galbeni de la baronul Thugut, ambasadorul Austriei la Constantinopol.

Și astfel, Țara Fagilor, cea mai frumoasă parte a Moldovei, cu 10.441 km², cu 278 sate, târguri și orașe, cu o populație de peste 70.000 de locuitori, cu mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna, cu 247 biserici și cu 10 mănăstiri (între care și splendidele monumente de artă: Sucevița, Moldovița, Voronețul și Humorul) au fost rupte din trupul țării de către imperiul Habsburgic, prin mijloace odioase și în pofida oricăror principii de drept internațional¹.

În cei 143 de ani de ocupație Habsburgică, românii din Bucovina au fost supuși unei cărmuiri străine – cu regimuri militare, în primele decenii – în pofida promisiunilor făcute de împărăteasa Maria Teresa (căreia, la 1777, au fost obligați să-i jure credință) că-i va lua sub protecția ei deplină, respectându-li-se legile și obiceiurile țării. Acestea au fost nesocotite în mod brutal. Mai întâi le-a înlocuit limba din viața publică, administrație, justiție, școală și chiar și din biserică, cu limba ocupantului, adică germana. Apoi autoritățile habsburgice au inițiat și favorizat colonizarea Bucovinei cu etnii diferite, mai ales germani și ruteni, modificând astfel structura demografică în detrimentul populației autohtone românești.

*

*   *

Condițiile vitrege au frânat sentimentul național al românilor bucovineni, dar nu l-au putut înăbuși, mai ales după revoluția de la 1848 când, în Bucovina, s-au adăpostit, temporar, mulți revoluționari pașoptiști. Atunci – spunea G. Barițiu – ospitalitatea familiei Hurmuzaki, oferită revoluționarilor români a devenit „proverbială în cele trei țări vecine”. Tot el relatează că, atât casa din Cernăuți, cât și conacul de la Cernaucă, au fost „adevărat loc de azil sacru” pentru patrioții români aruncați de catastrofele acelor ani².

Concretizând lucrurile, trebuie să menționăm că, după înăbușirea

---

¹ Vezi Mihail Kogălniceanu, **Răpirea Bucovinei**, ediția a II-a, după cea din 1875, București, 1910, p. 6-23; Ion Nistor, **Istoria Bucovinei**, București, Humanitas, 1991, p. 9-15.

² G. Barițiu, **Familia Hurmuzaki**, în **Fragmente din istoria românilor**, de Eudoxiu Hurmuzaki, tom I, București, 1879, p. XIX-XXI.

insurecției din Moldova, o parte din revoluționarii surghiuniți au găsit ospitalitate și sprijin din partea familiei Hurmuzaki pentru a-și continua lupta națională. Astfel, în vara anului 1848, se aflau în Bucovina, la Cernăuți și Cernauca, aproximativ 50 de revoluționari moldoveni. Dintre aceștia, amintim pe Vasile Alecsandri, M. Kogălniceanu, Al.I. Cuza, V. Mălinescu, Costache Negri, Alecu Russo, Anastasie Panu, Lascăr Rosetti, N. Pisoschi ș.a. Din partea revoluționarilor ardeleni a venit întâi Aron Pumnul, apoi în 1849 Timotei Cipariu, Iacob Bologa ș.a. G. Barițiu a fost arestat de autoritățile habsburgice și eliberat după 10 zile, la insistențele Hurmuzăcheștilor și pe garanția lor. La Cernăuți, M. Kogălniceanu, ajutat și finanțat de familia Hurmuzaki, a putut să tipărească broșura **Dorințele partidei naționale în Moldova** (în care se cerea unirea Principatelor). Tot Hurmuzăcheștii au finanțat și tipărirea programului manifest al lui V. Alecsandri, **Deșteptarea României**, și difuzarea lui.

Bătrânul vornic Doxachi Hurmuzaki era o fire deschisă, sociabilă, și își iubea țara și poporul. Într-o epistolă către G. Barițiu, el scria că ceea ce a dat tărie revoluției din Bucovina a fost colaborarea strânsă cu conducătorii din celelalte teritorii românești, „apropierea duhurilor” și „unirea inimilor” prin care „răzlețitul trup al națiunii noastre s-au îndesit și s-au încheat”³. Iar în testamentul său, din 1857, Doxachi lăsa urmașilor săi, ca poruncă sacră, îndemnul: „Să nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte. Aceste datorii sunt: patria, limba și biserica. Românească este țara aceasta în care trăim”, iar limba română este „sufletul naționalității noastre”⁴. Aceleași idealuri le-a revărsat și asupra celor cinci fii ai săi: Constantin, Eudoxiu, Gheorghe, Alexandru și Neculaie. S-a spus, pe bună dreptate, că „numele Hurmuzăcheștilor e nedezlipit de ursita Bucovinei”, că „această familie a fost în capul culturii Bucovinei”; ea „a luptat în zilele bune ca și în zilele rele cu stăruință, cu devotament, cu iubire pentru păstrarea naționalității române”⁵.

În toamna lui 1848, Hurmuzăcheștii, împreună cu alți patrioți bucovineni, au elaborat **Petiția țării**, pe care au înaintat-o Curții de la Viena. Documentul, în cele 12 puncte ale sale, cuprindea programul de luptă pentru emanciparea politică, economică și socială a românilor din Bucovina, asupra de Habsburgi. În **Petiție** se cerea ca Bucovina să nu

³ *Ibidem*, p. XXIII.

⁴ Vezi *Telegraful român*, Sibiu, nr. 32/1857.

⁵ D.A. Strudza, **Eudoxiu Hurmuzaki**, în *Fragmente din istoria românilor*, tom I, p. VI.

mai fie condusă de străini, ci să aibă o „conducere provincială proprie, atât administrativă, cât și politică și juridică”. Pentru „păstrarea naționalității” se cerea să se înființeze școli primare și o catedră de limba și literatura română; de asemenea, se cerea ca toți cei angajați în funcții să fie oameni care cunosc perfect limba țării, ținându-se cont de pământeni⁶. Petiția a fost urmată în 1849 de un memoriu al intelectualității românești din Bucovina, alcătuit de Eudoxiu Hurmuzaki pentru dezlipirea de Galiția.

Gheorghe și Alexandru Hurmuzaki au editat, începând din toamna anului 1848, un ziar săptămânal, intitulat *Bucovina*, în limbile română și germană, cu caracter politic, literar și religios. În ziar erau incluse articole care tratau problemele tuturor provinciilor românești stăpânite de austrieci, dar și ale celor două Principate: Moldova și Muntenia. Tot în coloanele acestui ziar s-a pus, pentru prima dată, problema unirii într-un singur stat a provinciilor românești stăpânite de Habsburgi, care să formeze un „mare ducat al românilor”, pus sub suveranitatea Austriei.

În februarie 1849 s-a constituit o delegație a românilor din Austria, în frunte cu episcopul Andrei Șaguna, care a prezentat împăratului Franz Iosef **Memoriul națiunii române din Ardeal, Banat și Bucovina**. Din partea românilor Bucovineni au făcut parte Eudoxiu Hurmuzaki și Mihai Bondar. În acest **Memoriu** se cerea administrație națională de sine stătătoare în privința vieții politice și organizării bisericești, deschiderea, cât mai curând, a unei noi adunări generale „a toată națiunea spre constituirea sa, și anume: alegerea unui cap al nației, al unui cap al bisericii”, a unui consiliu național al administrației; organizarea școlilor, „introducerea limbii române în toate lucrările ce privesc pe români” și o adunare generală anuală spre consultare periodică a intereselor naționale. De asemenea, se cerea „reprezentarea națiunii române după numărul sufletelor în Parlamentul General al Imperiului Austriac”, iar împăratul să poată purta și titlul de „Mare Duce al Românilor”⁷.

Cabinetul imperial a respins însă **Memoriul**, iar în privința Bucovinei s-a răspuns că, „prin ridicarea ei la rang de ducat, i se asigură folosirea limbii române”, așa cum prevedea Constituția din 4 martie 1849. Este adevărat că recunoașterea autonomiei Bucovinei, pentru care

⁶ Vezi revendicările cuprinse în **Petiția țării** la M. Iacobescu, **Din istoria Bucovinei**, vol. I, București, Editura Academiei, 1993, p. 379-385.

⁷ **Ibidem**, p. 413-414.

au luptat mai ales Hurmuzăcheștii, era o cucerire importantă, dar această autonomie era proclamată doar în principiu. Până la realizarea ei deplină, a mai trecut un deceniu, și au fost necesare alte memorii convingătoare ale lui Eudoxiu Hurmuzaki.

Eudoxiu Hurmuzaki a fost, de altfel, cel mai vașnic apărător al drepturilor bucovinenilor la emancipare și autonomie. Cercetând arhivele vieneze, el a descoperit și copiat numeroase documente interesante, referitoare la istoria României, care vor ajunge, mai târziu, la București, și vor constitui un adevărat tezaur de informații externe pentru trecutul țării noastre. Tot el a descoperit și documente importante în sprijinul luptei locuitorilor câmpulungeni care se judecau de mulți ani cu fiscul imperial pentru pământurile lor. Pe baza acestora Eudoxiu Hurmuzaki a înaintat, în 1861, Curții de la Viena, un memoriu intitulat **Strigătul de ajutor al comunelor ocolului Câmpulungului Moldovenesc din Bucovina**, care a reușit să-l determine pe împărat să dispună instituirea unei anchete drepte, ce a dus, în final, la retrocedarea către țărani a pământurilor ce le aparținuseră. Câmpulungenii, recunoscători, au ridicat, în memoria apărătorului lor, o movilă de stâncă, căreia i-au dat numele de **Movila lui Hurmuzaki**. Tot ei l-au ales membru al Dietei provinciale, iar Dieta Bucovinei l-a desemnat ca deputat în Parlamentul de la Viena. Ajungând mareșal al Bucovinei, Eudoxiu Hurmuzaki a condus politica acesteia mai mulți ani.

În ianuarie 1865, precum se știe, *Societatea de lectură* s-a transformat în *Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina*, care, timp de câțiva ani, a avut și o revistă proprie. Președinte al Societății a fost ales Gh. Hurmuzaki, iar frații săi – Eudoxiu și Alexandru – membri de onoare. Eudoxiu Hurmuzaki declara atunci: „Misiunea noastră se măsoară după scopul Societății și, drept aceasta, este nu numai măreață și frumoasă, dar și lungă, mai lungă chiar decât viața noastră. Până ce cultura și literatura română vor ajunge la cea mai înflorită stare, până atunci scopul societății nu-i atins, misiunea noastră nu-i îndeplinită. Deie Dumnezeiasca providență ca Societatea noastră, care acum se instalează, să aducă înmiit rodul dorit, să se arate ca un organ potrivit spre ridicarea spirituală a națiunii noastre, până la înălțimea popoarelor celor mai înaintate”⁸. Societatea a desemnat ca

---

⁸ Vezi Mircea Irimescu, *Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina*, Rădăuți, Editura Septemptrion, 2012, p. 45.

membri de onoare pe G. Barițiu, V. Alecsandri și alți intelectuali ai culturii naționale românești. V. Alecsandri chiar a venit la Cernăuți în 1866, a încurajat pe membrii comunității în abordarea problemelor naționale și a colaborat la revista (foaia) Societății.

Atât *Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina*, cât și alte asociații culturale studențești, reviste și ziare, au contribuit eficient la menținerea trează a sentimentului național, la păstrarea limbii și culturii românești în ciuda opresiunii străine. Contactul intelectualilor bucovineni cu scriitorii din celelalte provincii românești, turneele echipelor teatrale de la Iași și București la Suceava și Cernăuți, ca și serbarea de la Putna din 1871, la care au participat – după expresia unui martor ocular – „mii de români de pretutindeni”, a întărit de asemenea sentimentul solidarității naționale. Amintim că la serbarea de la Putna au participat, printre alții, M. Kogălniceanu, M. Eminescu, I. Slavici, A.D. Xenopol, Grigore Tocilescu, Ciprian Porumbescu, I.G. Sbiera ș.a. M. Eminescu relatează că serbarea de la Putna „va rămâne neștearsă în inimile românilor”, că de acolo „fiecare s-a întors cu mai multă tărie în suflet, cu mai mult respect pentru eroii trecutului nostru și cu mai multă abnegație în ceea ce privește interesele noastre comune”.

În mai 1875, primarul din Cernăuți, printr-o proclamație – ignorată de români – invita populația orașului să serbeze centenarul anexării Bucovinei la Imperiul Habsburgic. În aceeași lună, primarul din Iași – în aplauzele românilor – a hotărât să organizeze un parastas și să se ridice un monument funerar spre eterna amintire a lui Grigore Ghica, voievodul care s-a împotrivit, până la sacrificiul suprem, la dezlipirea Bucovinei de la sânul Moldovei.

Tot în acel an, M. Kogălniceanu, studiind documentele culese de Eudoxiu Hurmuzaki din arhivele Vienei, a scris broșura **Răpirea Bucovinei**, în care a condamnat cu vehemență acest rapt al guvernului austriac, obținut prin folosirea aurului și a altor mijloace de corupție.

*

*   *

Să ne mai oprim puțin la un alt moment în care se reliefează românismul bucovinenilor. În 1904, când, prin grija lui Spiru Haret, s-au comemorat 400 de ani de la moartea lui Ștefan ce Mare, au avut loc serbări comemorative și în Bucovina. Ziarul *Deșteptarea* din Cernăuți

scria la 4/17 aprilie că Ștefan cel Mare a fost domnul Moldovei, dar „prin faptele sale vitejești” a făcut ca „toată românimea să-l venereze”. Bucovina însă este țara fericită care, pe pământul său, păstrează cele mai scumpe amintiri despre eroul de acum 400 de ani”, iar Putna va fi anul acesta „un loc de pelerinaj. Mii de români din toate locurile se vor aduna spre a vărsa împreună lacrimi de venerare pe mormântul marelui domn, sărbătorindu-l ca un adevărat erou al românismului”. Se făcea, în final, o chemare: „Români din patru unghiuri, vă invităm cu inima caldă de frate să veniți ca să ne vedem la serbarea națională de la mormântul lui Ștefan din Putna, căci sub orice cer trăiește românul, român rămâne și ca român simțește”. La 2 iulie a avut loc serbarea comemorativă la cetatea Sucevei la care – scria ziarul – „au participat peste 3.000 de persoane din țară și de peste hotare”⁹.

La Putna, unde s-a ridicat „un arc de triumf” lângă mănăstire, din molizi necoșiți învâluți în cununi de cetină având în frontispiciu coroana lui Ștefan, au sosit mai întâi mitropolitul Vladimir Repto și președintele Bucovinei, principele Hohenlohe. Ei au fost conduși până la poarta mănăstirii „de 40 de flăcăi călare cu steaguri tricolore”, unde au fost întâmpinați de preoți și primarul Putnei. Din regat au venit cărturari și oameni politici, parlamentari și foști miniștri: P. Poni, C.I. Istrati, Vintilă Brătianu, Șt. Șendrea, V. Morțun, N. Filipescu, Stroe Beloescu, N. Iorga, D. Onciul, Gr. Tocilescu, și o serie de alți profesori. Au venit și delegații studențești din Iași, București, Viena și Paris. Ziarul menționat apreciază că numărul participanților s-a ridicat la 20.000.

La ora 12, în ziua de 3 iulie, profesorul D. Onciul, de la Universitatea din București, „apare la tribuna ridicată lângă zidul mănăstirii” și rostește discursul festiv, întrerupt adesea de aplauze prelungite. El a subliniat, de la început, că: „istoria se închină eroului care, însuflețit de geniul nemuririi... a dat viață și lumină unui întreg popor”. Ștefan cel Mare, trecut la nemurire „acum 400 de ani”, a fost eroul slăvit al Moldovei și „al neamului român”. După ce evocă istoria glorioasă a strălucitului voievod, plâns la moarte de întreaga țară, D. Onciul conchide: „Astăzi nu jalea și plângerea ne-a adunat la mormântul lui, ci recunoștința și admirarea pentru el, dar de înălțare și întărire sufletească pentru noi”¹⁰. S-au depus coroane din partea regelui Carol I, a

⁹ *Deșteptarea* din 8/21 iulie 1904, p. 7.

¹⁰ *Ibidem*, p. 3-4.

Ministerului Instrucțiunii Publice, a ducatului Bucovinei, a orașului Suceava, a „Românilor bucovineni”, a Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor etc. S-a servit masa într-un pavilion lângă mănăstire pentru circa 500 de persoane, invitate de comitetul de organizare, și în alte șase pavilioane aranjate special pe „Dealul Popii” din apropiere. S-a cântat **Deșteaptă-te, române** și **Trei culori**¹¹. Observăm că această comemorare a lui Ștefan cel Mare a fost trăită și simțită și în Bucovina cu aceeași vibrație națională ca și în Vechiul Regat și a întărit în inima poporului nostru conștiința unității și solidarității naționale.

Toți cărturarii care au călătorit prin Bucovina au apreciat frumusețea locurilor, a monumentelor de artă medievală și ospitalitatea frățească a locuitorilor. Astfel, N. Iorga asemuia Bucovina cu un imens muzeu în aer liber și evidenția „toată bogăția mănăstirilor strălucitoare, de artă, și monumentele vechilor domni și boieri.” Despre bucovineni el scrie că sunt „de o sănătate și de o frumusețe rară”. Entuziasmat de ei, el scrie: „Popor curat și mândru, cu inima deschisă și bună, popor evlavios și darnic, popor de muncă și de cuvânt, mlădiță puternică a vechilor ostași”¹².

A.D. Xenopol considera necesar să precizeze că Bucovina este „grădina Moldovei”, iar Dimitrie Onciul scria că „nicăieri pe tot cuprinsul românesc nu se află, pe un spațiu atât de mic, atâta bogăție de istorie românească, atâtea amintiri scumpe ale trecutului”.

Precum se știe, în primăvara anului 1905, N. Iorga a făcut o lungă călătorie prin satele și orașele bucovinene, vizitând și admirând, cu această ocazie, frumoasele mănăstiri de artă în care – preciza el – s-au săpat mormintele domnilor luptători ai timpurilor eroice”. Impresiile mai deosebite, în privința celor constatate, au fost consemnate, pe larg, în **Neamul românesc din Bucovina**. Vizitând Cernauca, unde s-au întâlnit la 1848 „frunțașii tinerimii românești din toate părțile”, N. Iorga constată, cu tristețe, că mormintele Hurmuzăcheștilor „sunt în cea mai mare parte împrejmuite cu grilaj de fier, dar buruienile copleșesc acum crucea de piatră sură a bătrânului Doxachi, oaspetele cel bun al tuturor românilor ce-și iubeau neamul, găzduitorul prietenos al lui Barițiu și al lui Alecsandri”¹³.

---

¹¹ *Ibidem*, p. 5-6.

¹² N. Iorga, **Neamul românesc în Bucovina**, București, 1905, p. 159-160.

¹³ *Ibidem*, p. 231-234.

În anii următori N. Iorga a purtat o vastă corespondență cu mulți intelectuali bucovineni, abonați ai revistei *Neamul românesc* îmbărbătându-i în lupta lor națională. Preotul Atanasie Gherman din Mahala scria că „profesorul N. Iorga este unicul român al timpului prezent care întrunește calitățile spirituale ale bărbatului providențial, care e chemat a crea neamului românesc de pretutindeni o punte trainică spre un viitor mai bun, spre realizarea visului nostru celui neîmplinit”¹⁴. Din corespondența cu G. Tofan, Dori Popovici, Iancu Flondor, Vasile Lițiu, I. Grămadă, Radu Sbierea, Aurel Morariu ș.a. reiese că N. Iorga a insistat pentru unirea celor două partide românești din Bucovina și, în cele din urmă, această unire s-a realizat. G. Tofan, considerându-l pe Iorga „adevăratul apostol al neamului românesc”, declara în 1912 că îi va urma întotdeauna sfaturile¹⁵.

În mai 1914, corul societății *Armonia* din Cernăuți, fiind invitat la Universitatea din București, a dat o „minunată reprezentație” aplaudată frenetic de public. N. Iorga, exprimându-și recunoștința față de „oaspeții bucovineni”, a vorbit atunci despre legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești, iar în final a accentuat că suntem datori „să facem mai mult pentru cultura românilor din Bucovina”¹⁶.

*
*   *

Războiul mondial din 1914-1918 a adus suferințe grele și numeroase bucovinenilor, teritoriul fiind ocupat de trei ori de către armatele ruse și tot de atâtea ori reocupat de cele austro-ungare. Ca urmare a stării de război, școlile au fost închise; numai câteva dintre ele au funcționat sporadic. S-a creat, de la început, un consiliu de război, în frunte cu generalul Ed. Fischer, împuternicit să aplice pedeapsa capitală oricui era bănuit de spionaj ori de trădare de patrie. La 13 decembrie 1914, guvernatorul Meran atrăgea atenția populației că toți comandanții militari au ordin strict să împuște imediat, pe loc, pe oricine s-ar face suspicios de trădare sau de altă purtare dușmănoasă statului. Drept

¹⁴ I.E. Torouțiu, **Studii și documente literare**, vol VIII, București, 1936, p. 50-53.

¹⁵ **Ibidem**, p. 81, 87, 115.

¹⁶ N. Iorga, **Legăturile culturale între Bucovina și Principatele românești**, București, 1914, p. 16, 22-24.

urmare, mai mulți locuitori au fost împușcați fără nicio judecată. De asemenea, câteva sute de români, bănuți a fi ostili stăpânirii habsburgice, chiar și cei ce au comentat evenimentele militare favorabile inamicului, au fost arestați și trimiși în lagărele de concentrare de la Thalerhof și Muncacz. Însuși primarul orașului Vatra Dornei, Ștefan Forfotă, a fost acuzat că a propagat în rândul populației ideea unirii cu România, că a refuzat să dea o declarație de loialitate față de Curtea Vieneză și a sabotat rechizițiile de război. El a fost demis din funcție în februarie 1917, și deportat în lagăr, unde s-a stins din viață, din cauza suferințelor îndurate, în primăvara anului următor. Din cauza opțiunilor lor românești, mai mulți învățători au fost, de asemenea, internați în lagăr. În timpul ocupațiilor militare rusești se adăuga și devastarea instituțiilor publice, jefuirea multor locuitori de bunurile lor materiale (vite, păsări, mijloace de transport), și chiar maltratări și siluiri.

Încă de la începutul războiului mulți bucovineni s-au refugiat în România. Printre ei se numără istoricii Ion Grămadă, Vasile Grecu și Ion Nistor. Acesta din urmă mi-a povestit în 1957 că, refugiindu-se la 1914 în Șaru Dornei, consătenii mei l-au ajutat, pregătind o plută de bușteni cu care s-a deplasat, pe râul Bistrița, spre Piatra Neamț, iar de acolo, cu trenul, la București. De asemenea, un număr de 15 învățători, refugiindu-se din Bucovina, au fost, după echivalarea diplomelor, încadrați în 1915 la școlile din județul Suceava, iar unii dintre aceștia s-au înrolat voluntari în 1916 în armata română și au participat la războiul întregirii neamului, implicit la eliberarea Țării Fagilor și unirea ei cu România.

Mulți refugiați bucovineni au participat la București, în ziua de 15 martie 1915, la Congresul românilor de peste hotare, unde au votat moțiunea de solidaritate cu lupta poporului român pentru realizarea unității politice. Apoi unii dintre ei și-au continuat activitatea în cadrul Asociației bucovinenilor și transilvănenilor, creată în iulie 1915, al cărei obiectiv principal era înfăptuirea unirii celor două provincii cu Regatul Român. Înrolându-se voluntari în armata română, ei au depus jurământul de credință pe steagul tricolor. Cu această ocazie, adresându-se voluntarilor, istoricul Ion Grămadă spunea: „În numele Bucovinei, în numele țării noastre, ne-am adunat. O simțim în urma noastră sângerând din mii de răni, în agonie. Faceți-vă răzbunătorii ei! Croiți hotare mai largi României; de vă vor opri puhoaietele de dușmani, deschideți-vă drum cu săbiile voastre”¹⁷. Și Ion

---

¹⁷ Ion Nistor, **op.cit.**, p. 363.

Grămadă a dat exemplu personal, luptând la Cireșoaia împotriva asupritorilor Bucovinei și căzând, sub gloanțele acestora, la 27 august 1917. Refugiații din Țara Fagilor, aflați la București, au editat în primăvara anului 1916 *Revista Bucovinei*, condusă de Ilie Toruțiu, în care făceau apeluri călduroase pentru înrolarea voluntarilor în lupta pentru dezrobirea țării lor.

În primăvara anului 1917 numărul refugiaților a sporit foarte mult, la el adăugându-se soldații și ofițerii români bucovineni și transilvăneni din armata austro-ungară, care ajunseseră prizonieri în Rusia. Aceștia – la apelul profesorilor Ion Nistor, D. Marmeliuc, precum și a generalului C. Coandă – au fost concentrați la Darnița, lângă Kiev, organizați în regimente și batalioane de voluntari și chemați în țară să lupte pentru eliberarea teritoriilor românești. La 8 iunie 1917 a sosit la Iași primul detașament de voluntari români bucovineni și transilvăneni de peste 1.500 de soldați și 130 de ofițeri. Întâmpinați cu căldură încă de la gară, de generalul C. Prezan, voluntarii au depus jurământul de credință regelui Ferdinand. Au fost apoi sărbătoriți de oficialități și populație, în Piața Unirii, unde s-au ținut cuvântări emoționante de către primul ministru Ionel Brătianu, Octavian Goga din partea Transilvaniei și profesorul Ion Nistor din partea Bucovinei. Acesta din urmă, printre altele, le-a spus voluntarilor: „Steagul tricolor pe care ați jurat nu este nou pentru voi. Sub cutele lui au biruit strămoșii noștri la Codrii Cosminului. Dar de un an și jumătate nu mai fâlfâie mândru pe meleagurile Bucovinei... vouă soarta v-a rezervat cea mai mare cinste cu care se pot mândri fii Bucovinei, cinstea de a împlânta din nou steagul național la Suceava și la Cernăuți, de unde fusese smuls acum 143 de ani de către răpitoarea pajură habsburgică”¹⁸. Până în toamnă circa 30.000 de bucovineni și transilvăneni – foști prizonieri – s-au înrolat în unitățile de voluntari și au fost trimiși pe frontul românesc din sudul Moldovei.

Refugiații români din Transilvania și Bucovina, constituiți la Iași, în *Comitetul Național al românilor ardeleni și bucovineni aflători în Moldova și Basarabia și al corpului ofițeresc de voluntari*, au trimis, la 6 octombrie 1918, regelui Ferdinand, o declarație în care au arătat, „în numele lor și al fraților subjugăți de acasă, a căror conștiință e silită și terorizată”, că doresc să „fie eliberați de sub jugul monarhiei austro-ungare” și sunt hotărâți să lupte „pe toate căile și prin toate mijloacele”

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 366.

ca elementul românesc, în întregimea lui, „să fie constituit într-un *singur* stat național liber, sub domnia dinastiei române”. Ei au cerut „ca întreg teritoriul locuit de români din monarhia habsburgică să fie eliberat și anexat Regatului Român, așa cum este prevăzut în tratatul de alianță cu Puterile Înțelegerii”¹⁹.

Desfășurarea evenimentelor militare, din vara și toamna anului 1918, fiind defavorabile Puterilor Centrale, a grăbit manifestarea cererilor de independență a popoarelor din cuprinsul Imperiului habsburgic. Drept urmare, împăratul Carol al IV-lea – succesorul lui Franz Iosef, care decedase în toamna lui 1916 – a dat publicității, la 16 octombrie 1918, manifestul intitulat **Către popoarele mele credincioase**, prin care încerca să împiedice destrămarea imperiului, propunând transformarea lui într-o federație de șase state independente: austriac, ungar, ceh, slav de sud, polonez și ucrainean. Ucrainenii au răspuns imediat manifestului – prin intermediul Radei din Liov –, proclamând statul ucrainean de vest, în care au inclus și o mare parte din Bucovina.

*
*   *

Îngrijorați de proclamația Radei din Liov, deputații români din Parlamentul de la Viena, Gh. Grigorovici și Isopescu Grecu au cerut ca Bucovina să fie restituită patriei din care a fost dezlipită în urmă cu 143 de ani. Aproape concomitent, profesorul Sextil Pușcariu, Iancu Flondor, Dionisie Bejan și alți intelectuali români întruniți la Cernăuți, în casa doctorului Isidor Badea, au hotărât să editeze ziarul *Glasul Bucovinei* și să convoace o adunare constituantă a românilor bucovineni, pentru a da expresie hotărârii lor de a păstra integritatea teritorială a țării și a apăra patrimoniul istoric și cultural. Adunarea s-a întrunit la 27 octombrie 1918, la ea participând deputați români din parlamentul de la Viena, foști deputați din Dieta Bucovinei și primari din comunele rurale și urbane. Această adunare constituantă, formată din reprezentanții poporului, a hotărât „Unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent”, precizând că „va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria”. Adunarea a

---

¹⁹ **Ibidem**, p. 368.

ales un Consiliu național compus inițial din 50 de membri reprezentând toate păturile sociale românești, din toate județele. Acest Consiliu național, prezidat de Dionisie Bejan, urma să conducă destinele poporului român din Bucovina, să-i apere drepturile, fiind așadar considerat ca singura autoritate legală a acestuia. Consiliul a instituit un guvern compus din 14 secretari de stat, avându-l ca președinte pe Iancu Flondor. De îndată, guvernul a cerut guvernatorului austriac Entzendorf să-i predea puterea executivă, dar acesta l-a refuzat, ținând mai mult seamă de pretențiile ucrainenilor asupra nord-vestului Bucovinei, pretenții care erau însoțite și de forțe armate conduse de arhiducele Wilhelm. Aceste miliții ucrainiene, venite din Galiția, au început să devasteze depozitele militare și de aprovizionare ale populației, să provoace tulburări și pogromuri, iar la 6 noiembrie au intrat chiar în palatul național, amenințând pe membrii guvernului. În fața acestei situații, Consiliul național a cerut, prin reprezentantul său V. Bodnărescu, ajutor militar din partea României, pentru restabilirea ordinii și legalității în Bucovina. Răspunzând cererii consiliului, guvernul român a aprobat ca Divizia a 8-a, cu circa 3.000 de ostași, sub comanda generalului Iacob Zadic, să se deplaseze în Bucovina. Chiar de la trecerea vechii granițe, în tot drumul lor, trupele române au fost întâmpinate cu mare entuziasm. Intrarea lor în Cernăuți, la 11 noiembrie 1918, a fost precedată de o proclamație adresată orașenilor, în care li se făcea cunoscută garantarea liberei exercitări a drepturilor lor civice, dar și reprimarea încercărilor de dezordine și violență.

După restabilirea ordinii și legalității în Bucovina, la 12 noiembrie, Consiliul național român a votat **Legea fundamentală provizorie asupra puterilor țării Bucovinei**, un fel de constituție. În săptămânile următoare, Consiliul a trimis pe Sextil Pușcariu la Iași, să mulțumească regelui Ferdinand pentru trimiterea trupelor de restabilire a ordinii și pentru a invita pe refugiații bucovineni de acolo să se întoarcă la Cernăuți, spre a contribui împreună la dirijarea treburilor publice și la elaborarea unui statut juridic internațional pentru Bucovina. Întorși acasă, refugiații bucovineni din comitetul de la Iași – în frunte cu Ion Nistor – au convenit cu Iancu Flondor și Dionisie Bejan să fie cooptați în Consiliul național 12 reprezentanți din noii veniți. Consiliul național a hotărât ca unirea Bucovinei cu România să se facă în cadrul unui congres general, la care să participe și reprezentanți ai celorlalte etnii din Bucovina: ucrainieni, germani, polonezi, evrei.

Congresul a fost convocat la 15/28 noiembrie 1918, în sala sinodală a palatului mitropolitan din Cernăuți. Au luat parte 74 membri ai consiliului național român, precum și 13 delegați ai ucrainenilor, 7 ai germanilor și 6 ai polonezilor. Au fost, totodată, prezenți, patru delegați ai basarabenilor (Pantelimon Halippa, I. Pelivan, I. Buzdugan și Grigore Cazacliu), trei ai transilvănenilor (Gh. Crișan, Deleu Victor și V. Osvadă). Congresul a fost deschis de Dionisie Bejan care, după o scurtă alocuțiune, invită pe Iancu Flondor, șeful guvernului, să prezideze lucrările. Iancu Flondor a prezentat Congresului **Declarația de unire a Bucovinei cu România**. În acest act solemn se precizează că Bucovina fusese totdeauna parte integrantă a Moldovei, că pe acest teritoriu se aflau cele mai vechi și semnificative instituții statale românești, că acest pământ strămoșesc a fost în mod samavolnic despărțit de Moldova în urmă cu 143 de ani, timp în care populația autohtonă, majoritar românească, a fost lipsită de drepturile ei legitime și că, după atâția ani de suferințe și umilințe, a sosit ziua supremă a eliberării ei de sub dominația străină, și a unirii Bucovinei cu celelalte țări românești dintre Nistru și Tisa într-un stat național unitar. În încheierea declarației se precizează: „Astăzi, când după eforturi și jefte uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile, și când, în urma loviturilor zdrobitoare, monarhia austro-ungară s-a zguduit din temelii ei și s-a prăbușit, și toate neamurile încătușate din cuprinsul ei și-au câștigat dreptul la liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna a legat nădejdea dezrobirii sale. Drept aceea, noi, membrii Congresului general al Bucovinei, întrunind suprema putere a țării, și fiind singurii investiți cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale, hotărâm unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu regatul României”²⁰.

În continuarea lucrărilor, istoricul I. Nistor supune unei critici severe metodele samavolnice folosite de Habsburgi în 1775 pentru răpirea Bucovinei, subliniind că unirea cu România reprezintă un act de dreptate istorică. Delegații germani și polonezi s-au pronunțat și ei pentru unirea cu România. Supusă la vot, **Declarația de unire** a fost aprobată în unanimitate și în aplauzele frenetice ale participanților.

---

²⁰ *Ibidem*, p. 395-397.

Acest măreț act istoric, înfăptuit la Cernăuți în ziua de 28 noiembrie 1918 are o importanță deosebită pe plan intern și internațional. El a fost adus, în zilele imediat următoare, la cunoștința guvernelor României, Franței, Angliei, Italiei și Statelor Unite ale Americii. La 31 decembrie 1918, printr-un decret regal, semnat de suveran și Ionel Brătianu, se stipulează: „Bucovina în cuprinsul granițelor sale istorice este și rămâne pururi unită cu regatul României”.

Actul unirii din 28 noiembrie a căpătat recunoașterea internațională, el fiind confirmat la 10 septembrie 1919 de delegatul Austriei la semnarea tratatului de pace de la Saint-Germain, încheiat între Austria și statele din Antantă. Articolul 59 al acestui tratat precizează: „Austria renunță în ce o privește în favoarea României la orice drepturi și titluri asupra părții din fostul ducat al Bucovinei”, aflată dincoace de frontierele României, așa cum vor fi fixate ulterior de către principalele puteri aliate și asociate”.

Deși Bucovina s-a bucurat de o dezvoltare impetuoasă în cadrul României Mari, în perioada interbelică, drama ei a reînceput odată cu ultimatumul și cu ocupația sovietică de la sfârșitul lui iunie 1940, iar după un interval de liniște, de trei ani, zbuciumul s-a accentuat în 1944.

Putem conchide, așadar, că Bucovina a fost răpită nu odată, ci de trei ori, și de fiecare dată suferințele românilor de acolo au fost tot mai grele.

Referindu-se la a doua răpire a Bucovinei, după ultimatumul sovietic din iunie 1944, N. Iorga scria, cu mâhnire, că „un popor pașnic a fost redus la tăcere”, dar avertiza că „în chestiunea teritoriilor naționale, drepturile niciodată nu se prescriu”, iar dreptatea unui neam „întotdeauna triumfă”. De aceea – accentua marele istoric – „avem inimile însângerate, dar nu deznădăjduite. Doliul îl purtăm cu demnitate și în tăcere. Nu ne uităm frații și nu-i vom uita niciodată”²¹.

O dovadă că frații noștri n-au fost uitați, nici după a treia răpire a Bucovinei, este și **Declarația din martie 1997 a oamenilor de știință și cultură de la Suceava**, prin care condamnă graba și nechibzuința cu care conducerea țării, dorind să intre mai repede în NATO, se pregătea să semneze tratatul cu Ucraina, recunoscându-i frontierele arbitrare la care ajunsese prin aplicarea Pactului Molotov-Ribbentrop, sacrificând astfel interesele Țării Fagilor. Ei declară că „tratatul de prietenie și colaborare

---

²¹ *Neamul românesc* din 4 iulie 1940.

româno-ucrainean nu poate fi încheiat fără a se denunța Pactul Molotov-Ribbentrop și efectele sale”. Prin denunțarea „de jure și de facto” a acestui Pact s-ar realiza „un act de dreptate istorică, pe care îl revendică milioane de oameni care au căzut victime ale politicii staliniste”²². **Declarația** a fost înaintată guvernului și parlamentului român și a apărut în mai multe ziare, dar oficialitățile n-au ținut seama de ea.

În anii 1996-1997 și Societatea pentru cultură și literatură română din Bucovina (mai ales filiala București) a publicat o declarație asemănătoare, și a întocmit mai multe memorii documentare – adresate autorităților – arătând nedreptatea ce li se face românilor prin semnarea necondiționată a acestui tratat. O delegație a societății a cerut și a obținut o audiență la Ministerul de Externe, și a purtat discuții chiar cu șeful care a negociat tratatul. Dar, în final, diplomatul român a răspuns: „Decizia politică în legătură cu semnarea acestui tratat a fost luată și nu mai e nimic de discutat”²³. Păcat! A fost o mare pierdere pentru diplomația română.

---

²² Vezi Mihai Iacobescu, **30 de zile în Siberia, căutând arhivele Bucovinei**, Iași, Editura Junimea, 2003, p. 27-29.

²³ **Ibidem**, p. 209-211.